

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА ДЛЯ РОЗВИТКУ ШКІЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Головко Микола,

доктор педагогічних наук, доцент,
провідний науковий співробітник,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ

e-mail: m.golovko@ukr.net

На теренах України активне використання засобів музейної педагогіки в шкільній фізичній освіті розпочалося у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. У 1868 році у Львові був відкритий Польський шкільний музей, з експонатами якого, зокрема різноманітними приладами та обладнанням мали змогу працювати вчителі та учні.

У 1906 році при Київському педагогічному музеї було створено Зразковий фізичний кабінет. Серед його організаторів та популяризаторів були видатні вітчизняні методисти професор Г. Г. Де-Метц та С. П. Слесаревський. Фізичний кабінет педагогічного музею став унікальним науково-освітнім осередком, у якому проходили публічні демонстрації різноманітних фізичних дослідів. Відвідувачі ознайомлювалися з історичними дослідями, сучасним обладнанням та особливостями його використання, методикою та технікою шкільного фізичного експерименту [3].

На базі фізичного кабінету працювала комісія, очолювана професором Г. Г. Де-Метцом, яка розглядала питання вдосконалення методики навчання фізики в середній школі. Комісія зробила перелік лабораторних робіт з фізики для середніх шкіл та обладнання для них. У посібнику «Зібрання лабораторних вправ» були описані 26 лабораторних робіт з різних розділів фізики та методичні вказівки до них [1].

Особлива увага до музейної педагогіки приділялася в період розбудови шкільної освіти у 1920 – на початку 1930-х рр.

Уже в перших проєктах середньої школи в Україні важливого значення надавали принципу наочності в навчанні, широкому використанню ігрових методів навчання, спостереженню, досліді та експерименту, екскурсіям, збиранні експонатів та роботі в шкільному музеї.

У 1919 році постало питання щодо створення державного музею освіти в Києві. Його основним завданням мала стати популяризація досягнень науки та освітньої практики. Було заплановано відкрити п'ять відділів: «Всесвіт і людина», «Соціально-економічне життя людини», «Духовна творчість людини», «Виробничі сили природи та їх використання людиною», «Вивчення природи». Одним із найбільш змістовних мав стати перший відділ, що охоплював експозиції з хімії, фізики, астрономії, метеорології і кліматології, будови земної кори (геологія, палеонтологія), розвитку життя на Землі, загальної біології, ботаніки, зоології, людини (анатомія, фізіологія, ембріологія людини), археології та історії, евгентики.

Проєкт фізичної частини музею освіти розробив професор М. Делоне. Він запропонував розподіл експонатів за такими розділами: I. Метричні міри (таблиці); II. Механічний відділ; III. Рідини. Основні закони (Паскаля, Архімеда). Геронів фонтан. Сегнерове колесо; IV. Гази. Закон Бойля – Маріота; V. Теплота; VI. Звук. Звукові труби; VII. Світло. Кінематограф. Дифракційні спектри, Вольтова дуга; VIII. Магнетизм; IX. Електрика.

Фізичний кабінет планувалося обладнати дошкою для пояснень, столами з товстими скляними кришками, що давало б можливість бачити будову фізичних приладів. Також мали встановити проєктор та епідіаскоп для непрозорих плівок, вольтову дугу на 40 ампер. Більшість фізичних приладів працювали, а складні та громіздкі було замінено функціональними моделями. Базу обладнання мали скласти фізичні кабінети педагогічного музею та 1-ї гімназії.

Природничо-історичні музеї з фізичними кабінетами створювали на шкільних відділеннях в інститутах народної освіти, а до курсу методики навчання фізики було запроваджено питання організації роботи вчителя фізики в педагогічному музеї.

Дослідження особливостей створення шкільного музею та методики роботи в ньому входили до тематики наукової роботи Українського науково-дослідного інституту педагогіки від часу його заснування 1926 року.

Добре облаштовані політехнічні музеї були створені в зразкових школах та при дослідно-педагогічних станціях на початку 1930-х рр., які були методичною базою для узагальнення та поширення кращого педагогічного досвіду в шкільну практику [2].

Щоправда, з часом музеї втратили помітну роль в освітньому процесі з фізики. Якісно новий етап використання засобів музейної педагогіки розпочався на початку 2000-х рр. Сьогодні музеї нового типу стають потужними осередками розвитку науково-природничої, STEM-освіти, сприяючи формуванню в учнів ключових компетентностей, необхідних для органічної взаємодії з природою та соціумом.

Використані джерела

1. Бугайов О. І., Величко С. П. Короткий нарис розвитку шкільного фізичного експерименту в Україні. *Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*. Рівне: РДГУ, 1999. В. 1. С. 4–15.
2. Головка М. В. Становлення та розвиток теорії і методики навчання фізики в Україні (40-і роки XVII ст. – 30-і роки XX ст.): монографія. Київ: Педагогічна думка, 2020. 480 с.
3. Форостяна Н. П. Сторінки забутих імен. *Матеріали III Всеукраїнської наукової конференції «Фундаментальна та професійна підготовка фахівців з фізики»*. Київ: НПУ, 1998. Част. II. С. 54–56.